

УДК 349.6

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ**Мирослава СІРАНТ,**кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»**АНОТАЦІЯ**

У статті розглядається юридична відповідальність за екологічні правопорушення. Розглянуто злочини передбачені розділом VIII «Злочини проти довкілля» Кримінального кодексу України. Проаналізовано склади злочинів у контексті природоресурсного законодавства та природокористування щодо законодавчих підходів в країнах Європейського Союзу. Визначено негативні чинники, які впливають на превентивну функцію юридичної відповідальності за екологічні правопорушення. Розглянуто превентивну функцію адміністративної відповідальності за екологічні правопорушення. Охарактеризовано штрафні санкції за порушення екологічного законодавства. Визначена невідповідність суми штрафів щодо суми шкоди нанесеної порушенням екологічного законодавства. Запропоновано заходи спрямовані на підвищення ефективності функції попередження юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.

Акцентовано, що перевага адміністративного та кримінального законодавства ЄС в частині наявності системи норм, що передбачають відповідальність за екологічні правопорушення, пов'язана з добре розвинутою наукою екологічного права. У природоресурсному законодавстві існує безліч проблем, корінною причиною яких є теоретичні положення, на яких воно ґрунтується. Ці положення ґрунтуються на уявленнях антропоцентризму, який багато в чому протистоїть принципам екологізації природоресурсного законодавства. У результаті такої постановки питання законотворча ініціатива формування природоресурсного законодавства придбала відомчий характер, коли органи влади, що регулюють природокористування, формують природоресурсні нормативні акти. Ця ситуація призвела до розгляду природних ресурсів тільки як об'єктів власності, при максимальному ігноруванні встановлення екологічних вимог про раціональне та комплексне використання.

Зроблено висновок про те, що конструкція складів злочинів, заснована на антропоцентризмі, обумовлює невинуваті встановлення матеріальних складів екологічних правопорушень, що призводять до звуження кола протиправних діянь, відповідно, до блокування та деморалізації попереджувальної функції кримінальної та адміністративної відповідальності, що показує наявність процесу деструкції принципу попередження екологічної шкоди. З метою забезпечення ефективності норм кримінального та адміністративного законодавства для попередження екологічної шкоди необхідно встановити такі розміри штрафних санкцій за вчинення відповідних правопорушень, які зроблять їх вчинення економічно не вигідним, з урахуванням компенсації заподіяної шкоди в цивільно-правовому порядку. Розмір таких штрафів повинен багаторазово перевищувати вартість природних ресурсів і продуктів, отриманих з них.

Ключові слова: юридична відповідальність, злочин, правопорушення, Європейський Союз, санкції, екологічна шкода.

LEGAL SECURITY FOR ENVIRONMENTAL OFFENSES**Myroslava SIRANT,**Candidate of Law, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Constitutional and International Law
Educational and Scientific Institute of Law, Psychology and Innovative Education
Lviv Polytechnic National University**SUMMARY**

The article considers legal liability for environmental offenses. The crimes provided by section VIII "Crimes against the environment" of the Criminal code of Ukraine are considered. The composition of crimes in the context of natural resource legislation and nature management in relation to legislative approaches in the European Union is analyzed. Negative factors influencing the preventive function of legal liability for environmental offenses are identified. The preventive function of administrative liability for environmental offenses is considered. Penalties for violation of environmental legislation are described. The discrepancy between the amount of fines and the amount of damages caused by violations of environmental legislation has been determined. Measures are proposed to increase the effectiveness of the function of preventing legal liability for environmental offenses.

It is emphasized that the advantage of the administrative and criminal legislation of the EU in terms of the existence of a system of rules providing for liability for environmental offenses is associated with a well-developed science of environmental law. There are many problems in natural resource legislation, the root cause of which is the theoretical provisions on which it is based. These provisions are based on the notions of anthropocentrism, which in many respects opposes the principles of greening of natural resource legislation. As a result of such questioning the legislative initiative of formation of the natural resource legislation has got departmental character when the authorities regulating nature use form the natural resource regulations. This situation has led to the consideration of natural resources only as objects of property, while ignoring the establishment of environmental requirements for rational and integrated use.

It is concluded that the construction of crimes based on anthropocentrism causes unjustified establishment of material components of environmental offenses, leading to a narrowing of the range of illegal acts, respectively, to the blocking and demoraliza-

tion of the preventive function of criminal and administrative liability. environmental damage. In order to ensure the effectiveness of criminal and administrative law to prevent environmental damage, it is necessary to establish such amounts of penalties for the commission of relevant offenses that will make them economically unprofitable, taking into account compensation for damage in civil law. The amount of such fines must exceed many times the value of natural resources and products derived from them.

Key words: legal responsibility, crime, offense, European Union, sanctions, environmental damage.

RESPONSABILITATE JURIDICĂ PENTRU INFRAȚIUNI DE MEDIU

REZUMAT

Articolul consideră răspunderea legală pentru infracțiunile asupra mediului. Sunt avute în vedere infracțiunile prevăzute de secțiunea VIII „Infracțiuni împotriva mediului” din Codul penal al Ucrainei. Sunt analizate componentele infracțiunilor în contextul legislației privind resursele naturale și al managementului naturii în raport cu abordările legislative din Uniunea Europeană. Sunt identificați factorii negativi care afectează funcția preventivă a răspunderii legale pentru infracțiunile asupra mediului. Se ia în considerare funcția preventivă a răspunderii administrative pentru infracțiunile de mediu. Sunt descrise sancțiunile pentru încălcarea legislației de mediu. A fost stabilită discrepanța dintre valoarea amenziilor și valoarea daunelor cauzate de încălcarea legislației de mediu. Se propun măsuri pentru creșterea eficienței funcției de prevenire a răspunderii legale pentru infracțiunile de mediu.

Se subliniază faptul că avantajul legislației administrative și penale a UE în ceea ce privește existența unui sistem de reguli care prevede răspunderea pentru infracțiunile de mediu este asociat cu o știință bine dezvoltată a dreptului de mediu. Există multe probleme în legislația în materie de resurse naturale, a căror cauză fundamentală o constituie dispozițiile teoretice pe care se bazează. Aceste prevederi se bazează pe noțiunile de antropocentrism, care se opune în multe privințe principiilor ecologizării legislației privind resursele naturale. Ca urmare a unei astfel de întrebări, inițiativa legislativă de formare a legislației privind resursele naturale are un caracter departamental atunci când autoritățile care reglementează utilizarea naturii formează reglementări privind resursele naturale. Această situație a condus la considerarea resurselor naturale doar ca obiecte de proprietate, ignorând în același timp stabilirea cerințelor de mediu pentru o utilizare rațională și integrată.

Se concluzionează că construirea infracțiunilor bazate pe antropocentrism determină stabilirea nejustificată a componentelor materiale ale infracțiunilor de mediu, ducând la o îngustare a gamei de acte ilegale, respectiv, la blocarea și demoralizarea funcției preventive a răspunderii penale și administrative. daune aduse mediului. Pentru a asigura eficacitatea dreptului penal și administrativ pentru a preveni daunele aduse mediului, este necesar să se stabilească astfel de sume de sancțiuni pentru săvârșirea infracțiunilor relevante care să le facă neprofitabile din punct de vedere economic, ținând seama de despăgubirile pentru daune în dreptul civil. Cuantumul acestor amenzi trebuie să depășească de multe ori valoarea resurselor naturale și a produselor derivate din acestea.

Cuvinte cheie: răspundere juridică, infracțiune, infracțiune, Uniunea Europeană, sancțiuni, daune mediului.

Postanovka problemi. У теорії права превентивній функції юридичної відповідальності присвячено достатньо багато уваги. Юридична відповідальність сприяє мотивації людей, які не здійснюють екологічні правопорушення, дотримуватися екологічних вимог та стримує притягнутих до відповідальності осіб від повторного вчинення екологічних правопорушень. Превенція екологічних правопорушень зумовлює необхідність розробки рішень щодо ефективних підходів і методів нових форм і напрямів, які відповідають сучасним вимогам. Вирішення проблем у сфері охорони навколишнього середовища є необхідною передумовою подальшого соціально-економічного розвитку країни, побудови на цій основі соціального-економічного простору з сприятливими умовами проживання.

Стан дослідження. Проблематиці юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері екологічної безпеки приділяють достатньо багато уваги науковці та практики. Значний вклад внесли вчені: В. І. Андрейцев, М. М. Бринчук, Т. О. Бушуєва, А. П. Гетьман, П. С. Дагиль, Є. П. Желваков, Б. М. Звонков, О. С. Колбасов, В. К. Матвійчук, Л. В. Мендик, В. Л. Мунтян, В. В. Носік, О. С. Плешаков, О. О. Погрібний, Б. Г. Розовський, В. І. Семчик, Ю. С. Шемшученко та ін. Необхідно зазначити, що процес пізнання реальності має певну мету, що характеризує практичне значення. Розвиток технологій має певний вплив на екологію, що відповідно вимагає проведення наукових досліджень юридичної відповідальності в екологічній сфері.

Мета статті – дослідження юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.

Виклад основного матеріалу. Відносини у сфері охорони навколишнього середовища та використання природних ресурсів урегульовано цілою низкою нормативно-правових актів, серед яких закони України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про природно-заповідний фонд

України», а також Водний, Земельний та Лісовий кодекси та Кодекс про надра. Кожен з цих документів регулює певну сферу екологічних правовідносин і встановлює правила, що є обов'язковими для виконання усіма учасниками правовідносин. Цілком логічно, що якщо існують певні правила, то існують й норми, які встановлюють відповідальність за їх порушення [1].

У Кримінальному кодексі України (далі – КК України) екологічні склади злочинів згруповані в окремому VIII розділі «Злочини проти довкілля» [2]. В інших розділах КК України містяться склади екологічних злочинів. До них відносяться: злочини, пов'язані з порушенням правил безпеки на об'єктах атомної енергетики, під час виконання робіт на інших об'єктах, правил поведіння з радіоактивними матеріалами, вибуховими та іншими небезпечними речовинами; злочини, щодо порушення санітарно-епідеміологічних правил, приховування інформації про обставини, що створюють небезпеку для життя та здоров'я людей, в жорстокому поводженні з тваринами; в розділі «Злочини проти миру і безпеки людства та міжнародного порядку» включена стаття про екоцид. Шкода навколишньому середовищу може бути заподіяна внаслідок вчинення інших злочинів (диверсія, тероризм, транспортні тощо).

Для забезпечення охорони навколишнього середовища та екологічної безпеки населення КК України встановлює низку кримінально-правових норм щодо поведінки з небезпечними речовинами та відходами.

Водночас, Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту населення від впливу шуму» встановлює тільки адміністративну відповідальність за шумове забруднення навколишнього середовища [3]. Попри те шумові, електромагнітні, теплові впливи здатні завдати серйозної шкоди рослинному, тваринному світу, водним об'єктам, здоров'ю та життю людини й іншим елементам природи.

Відносно порушень природоохоронних правил при різних видах екологічно значимої діяльності кримінальним законодавством встановлено низку складів. У ст. 236 КК України визнаються злочинними діяння, що складаються в порушенні правил охорони навколишнього середовища при проектуванні, розміщенні, будівництві, введенні в експлуатацію та експлуатації промислових, сільськогосподарських та інших об'єктів.

Законодавством країн Європейського Союзу за названі вище протиправні діяння встановлюється кримінальна та адміністративна відповідальність. Кримінальна відповідальність настає за наявності двох чинників: відсутність позитивного висновку оцінки впливу на навколишнє середовище (далі – ОВНС;) настання негативних наслідків.

Окремою проблемою забезпечення кримінальної та адміністративної відповідальності за порушення природоохоронних вимог при проектуванні об'єктів запланованої господарської діяльності, що підлягає ОВНС, є проблема залучення до відповідальності експертів комісії ОВНС, що передбачено законом «Про оцінку впливу на довкілля» [4]. Вона пов'язана з тим, що законодавством встановлено юридичну відповідальність експертів комісії ОВНС за надання неправдивих відомостей у висновку ОВНС, але не визначено порядок проведення оцінки довкілля. Відповідно, відсутність можливості залучення до адміністративної та кримінальної відповідальності експертів комісії ОВНС призводить до неможливості проведення об'єктивної та науково обгрунтованої експертної оцінки, що знижує ефективність ОВНС в частині попередження екологічної шкоди.

У КК України встановлено кримінальну відповідальність за діяння, які посягають на окремі елементи навколишнього середовища (воду, атмосферу, ґрунти, ліси, надра, об'єкти флори та фауни). Коло протиправних дій щодо конкретного виду природного ресурсу не виражено повною мірою. Такий стан правового регулювання суперечить принципу пропорційності між злочином і покаранням, залежною від ступеня суспільної небезпеки, призводить до того, що за значні злочини винний несе легке покарання.

Законодавець, забезпечуючи кримінально-правову охорону вод, звертає увагу на підтримку можливого оптимального стану і оголошує злочинним зміну природних властивостей води незалежно від того, якими діяннями ці зміни були викликані (забруднення, засмічення, виснаження або інша зміна природних властивостей води).

В Україні кримінально-правова охорона землі (ґрунту) забезпечується нормами ст. 239 і ст. 239-1 КК України, згідно з якими кримінальна відповідальність встановлюється за отруєння, забруднення або інше псування землі шкідливими продуктами господарської чи іншої діяльності внаслідок порушення правил поводження з добривами, стимуляторами росту рослин, отрутохімікатами й іншими небезпечними хімічними чи біологічними речовинами при їх зберіганні, використанні та транспортуванні, що призвели до заподіяння шкоди здоров'ю людини або навколишньому середовищу. Однак зазначені дії не конкретизовані, що призводить до неможливості притягнення до відповідальності осіб за псування земель, внаслідок застосування ними добрив, стимуляторів росту рослин та інших біологічних речовин. На практиці забруднення, отруєння та інші види псування землі явища досить поширені.

В Україні кримінально-правова охорона тваринного світу та середовища проживання забезпечується низкою статей КК України, пов'язаних з незаконним полюванням, виловом водних біоресурсів, виловом особливо цінних видів тварин, знищення критичних місць проживання для організмів, занесених до Червоної книги України та інші.

Забезпечення кримінально-правової відповідальності в частині правопорушень, пов'язаних з використанням

і охороною лісових насаджень, в Україні засновано на ст. 245 і 246 КК України. У них встановлено не тільки кримінальний захист від незаконної вирубки, а й від знищення та пошкодження іншими способами. Злочинними визнаються діяння в разі порушення правил, встановлених для боротьби з хворобами та шкідниками рослин (ст. 247 КК).

Відносно кримінально-правової охорони надр КК України встановлює відповідальність за порушення правил охорони та використання надр при проектуванні, розміщенні, будівництві, введенні в експлуатацію та експлуатації гірничодобувних підприємств або підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, самовільну забудову площ залягання корисних копалин, якщо ці діяння призвели до заподіяння значної шкоди (ст. 240).

У порівнянні з Україною в ЄС звертається більша увага на покарання за порушення права виключної державної власності на надра, що полягає в незаконному розпорядженні корисними копалинами і їх самовільному захопленні. Має місце встановлення кримінальної відповідальності за порушення правил охорони і використання надр, що полягає в спрямованості проти вимог про раціональне, комплексне використання природного ресурсу, проти вимог про збереження властивостей самого використовуваного ресурсу та суміжних з ним. В Україні не встановлено кримінальну відповідальність за видобуток корисних копалин руйнівними способами.

Внаслідок того, що законодавець поняття «надра» у Кодексі України про надра не розглядає як простір, в кримінальному законі не встановлена відповідальність за самовільну розробку надр для цілей, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин [5]. У результаті безкарними залишаються діяння, якими заподіюється екологічна шкода не тільки надрам, а й іншим суміжним елементам природи в процесі будівництва й експлуатації гірничодобувних підприємств або споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин.

Крім кримінально-правової охорони окремих природних ресурсів, законодавство України встановлює відповідальність за діяння, які посягають на морське середовище, континентальний шельф, виключну економічну зону і особливо охоронювані природні території, що, природно, збільшує превентивну складову відповідальності, але як показує правозастосовна практика випадки притягнення до відповідальності зустрічаються рідко.

Очевидно, що такий стан кримінального законодавства суперечить принципу попередження екологічної шкоди. Так як це заздалегідь допускає настання несприятливих наслідків. Всі склади злочинів, спрямовані на охорону природних ресурсів, є матеріальними (тобто, застосовуються тільки в разі виникнення негативних наслідків).

Однак, у даний час застосування відповідальності щодо морських просторів є досить важким у зв'язку зі складністю виявлення негативних наслідків, що наступили, оскільки природні процеси не дозволяють негативним впливам перебувати в статичному стані (течія вод, рознесення забруднюючих та інших речовин на великі площі водних просторів). Всі ці законодавчі прогалини перешкоджають реалізації принципу попередження екологічної шкоди, що призводить до деградації рослинного світу та скорочення біологічного різноманіття.

Слід звернути увагу на те, що в країнах ЄС склади злочинів, які посягають на морське середовище, сконструйовані як формальні. Можна сказати, що такий підхід багато в чому забезпечує реалізацію принципу попередження екологічної шкоди, оскільки для застосування заходів кримінальної відповідальності не вимагається настання будь-яких наслідків.

По-друге, відсутність в КК України спеціальних складів злочинів, що забезпечують кримінально-правову

охорону морських просторів і особливо охоронюваних природних територій, призводить до серйозних екологічних втрат з огляду на те, що при застосуванні загальних складів КК України санкції призначаються лише за шкоду, заподіяну окремим компонентам природи, не беруться до уваги збитки, завдані в сукупності природним комплексам, що відповідно приводить до більш тяжких наслідків.

Повторюваність порушення принципу пропорційності між злочином і покаранням приводить до висновку про системні зловживання законодавцем правотворчими повноваженнями, що виражаються в ігноруванні включення в КК України відповідних складів злочинів, спрямованих на забезпечення повноцінної кримінально-правової охорони природних комплексів, що мають особливо цінне значення для суспільства.

Таке явище не просто анулює реалізацію принципу попередження екологічної шкоди, а відповідно, у межах кримінально-правової доктрини анулює превентивну функцію кримінальної відповідальності, суперечить принципу попередження екологічної шкоди, рухаючись в протилежному напрямі. Зазначене явище можна розглянути як протидію в правотворчій діяльності, що приводить до деструкції принципу попередження екологічної шкоди, відповідно назвавши його процесом деструкції принципу попередження екологічної шкоди.

Цей процес доповнює свою прогресію невіршеними прогалинами законодавства. Окремо варто зауважити, що склади всіх екологічних злочинів, визначених у КК України, позбавлені екологічно системного підходу, жоден з яких не враховує суспільну небезпечність діянь, виражену в нанесенні шкоди не тільки конкретному природному ресурсу, а й іншим, тісно пов'язаним з ним екосистемою. Це перешкоджає забезпеченню кримінально-правової охорони природи загалом від посягань, пов'язаних із заподіянням екологічної шкоди конкретним природним ресурсам.

Наступними питаннями кримінально-правової відповідальності, пов'язаної із забезпеченням попередження екологічної шкоди, є сфера екологічної інформації та посадові злочини, пов'язані з природокористуванням. Суспільство зацікавлене в розвитку прозорості та відкритості державного управління. Надання доступу до екологічної інформації розширює можливість оцінювати їхню діяльність. Доступність інформації спрямована на забезпечення особистих інтересів індивідуума, пов'язаних з можливістю реалізувати права і свободи [6, с. 64]. На розвиток сучасної демократичної правової держави інститут екологічної інформації має великий вплив. У ст. 238 КК України встановлена відповідальність за приховування інформації про обставини, що створюють небезпеку для життя чи здоров'я людей.

У порівнянні з КК України, в якому встановлюється відповідальність за посадові злочини в статтях розділу VIII «Злочини проти довкілля», в країнах Європейського Союзу передбачена відповідальність за зловживання повноваженнями та службовими обов'язками в зв'язку з корисливими спонуканнями посадових осіб публічних органів при вирішенні питань пов'язаних з природним середовищем, що безпосередньо стосуються посадових осіб, до повноважень яких входить видача ліцензій на вирубку лісів, природоохоронний контроль, твердження відчуження, володіння та ревізії земель.

З огляду на це, варто зауважити низку моментів, що мають місце у законодавстві України. По-перше, більшість випадків як обов'язкових наслідків злочину передбачається нанесення шкоди державному та приватному майну та заподіяння шкоди природним ресурсам. Кримінальне покарання виключно за заподіяння шкоди природним ресурсам не передбачено. У цьому випадку, природні ресурси розглядаються тільки як об'єкти права власності, без урахування їх екологічних функцій.

По-друге, дія, яка поширюється безпосередньо на посадових осіб, повноваження яких пов'язані з видачею ліцензій на вирубку лісів, нанесення значної шкоди державному та приватному майну та значне забруднення навколишнього середовища визначаються як необхідні наслідки вчинення злочину. Відповідно, якщо не буде завдано збитків майновим інтересам, не є кримінально караними дії, що призвели до заподіяння значної шкоди природі, що свідчить про ігнорування захисту екологічних інтересів.

По-третє, не породжує кримінальну відповідальність незаконна видача ліцензій на використання інших природних ресурсів (за винятком лісів), на викид (скидання) забруднюючих речовин в атмосферне повітря та воду, на використання тваринного світу та водних біоресурсів, на видобуток надр, на утилізацію відходів. Оскільки ліцензії надають природокористувачам право використовувати відповідні природні ресурси, їх незаконна видача опосередковано може завдавати значної шкоди різним елементам природи. Не секрет, що посадові особи місцевих органів виконавчої влади нерідко зловживають в корисливих інтересах своїми повноваженнями на шкоду екологічним інтересам.

Наступним важливим питанням в частині забезпечення попередження екологічної шкоди є питання про суб'єктів протиправних кримінальних діянь.

Особливістю більшості кримінальних законів країн-членів Європейського Союзу є реалізація принципу «подвійного покарання». В цьому випадку за один злочин може притягуватись фізична і юридична особа. Якщо екологічний злочин учинено юридичною особою або громадським об'єднанням, то крім того, що до відповідальності притягується безпосередній винуватець (фізична особа), паралельно до кримінальної відповідальності (у формі штрафу) притягується відповідна юридична особа.

Екологічні злочину більшою мірою відбуваються у сфері господарської діяльності, а їх суб'єктами, як правило, є юридичні особи або інші організації. Включення таких суб'єктів до складу суб'єктів злочинів позитивно позначилося на припиненні протиправних діянь і стимулюванні цих суб'єктів до належного дотримання екологічних вимог. Це сприяє попередженню екологічної шкоди.

Проблемним є питання про санкції, встановлені за екологічні злочини. Це стосується призначення штрафів і позбавлення права займатись певною діяльністю. Стосовно штрафів проблемою є абстрактність положень, яка не дозволяє конкретизувати суму штрафу, оскільки не встановлені критерії його визначення, що не дає на науковій основі визначити максимальні та мінімальні межі.

Ще одним питанням, пов'язаним із забезпеченням принципу попередження екологічної шкоди за допомогою юридичної відповідальності є адміністративна відповідальність. Адміністративні екологічні правопорушення в Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) в основному сформовані в главі VII «Адміністративні правопорушення у сфері охорони природи, використання природних ресурсів, охорони культурної спадщини» [7].

На думку І. В. Денисюк екологічні адміністративні правопорушення це протиправні, підвищеного ступеня суспільної шкідливості, винні діяння (дії чи бездіяльність) особи, що порушують встановлені законодавством вимоги до використання природних ресурсів, охорони природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, спричинюють чи можуть спричинити шкоду навколишньому природному середовищу та (або) здоров'ю людини, за здійснення яких законодавством передбачена адміністративна відповідальність [8, с. 150].

У країнах Європейського Союзу діють положення, згідно з якими за наднормативний викид і скидання

забруднюючих речовин призначається штраф. Цей захід стимулює господарюючих суб'єктів уникати отримання вигоди за рахунок заняття незаконною діяльністю і купувати екологічно чисте обладнання та споруди. Наднормативний викид і скидання забруднюючих речовин тягне обмеження обсягу виробництва, зупинення провадження, припинення господарської та іншої діяльності, якщо вони спричинили тяжкі наслідки.

Наднормативне скидання забруднюючих речовин у воду тягне накладення штрафу в розмірі від подвійного до потрійного розміру екологічного збору за скидання стічних вод. Це дозволяє перевищити розмір адміністративного штрафу над витратами на оновлення екологічно чистого обладнання та споруди.

В Україні в цьому відношенні дещо інший підхід. Згідно КУпАП порушення правил охорони атмосферного повітря та порушення правил водокористування тягне адміністративний штраф. Розмір штрафу набагато менший витрат на придбання екологічно чистого обладнання, що відповідно не створює економічних проблем для підприємств і фізичних осіб-підприємців не стимулює на екологічну модернізацію виробництва.

Екологічне законодавство окремих країн Європейського Союзу (Італії, Франції, Іспанії) передбачає не тільки накладення штрафу в розмірі багаторазового розміру вартості пошкоджених природних ресурсів, але й конфіскація незаконних доходів і отриманих природних ресурсів у результаті здійснення незаконної діяльності, що не дозволяє правопорушникам отримувати економічну вигоду.

Необхідно мати на увазі, що ЄС, так само як і в Україні, адміністративна відповідальність не виключає цивільно-правову, тобто крім штрафних санкцій, порушник зобов'язаний відшкодувати шкоду, заподіяну відповідним природним ресурсам. У КУпАП застосовуються лише такі види адміністративного покарання, як накладення адміністративного штрафу (значно меншого за розміром, ніж одержуваний прибуток від незаконного видобутку), конфіскацією засобів вчинення правопорушення, позбавлення права здійснювати певну діяльність. Встановлений розмір адміністративного штрафу менший доходів, отриманих від протиправного діяння, що суперечить превентивній функції адміністративної відповідальності та не забезпечує реалізацію принципу попередження екологічної шкоди.

Згідно ст. 85 КУпАП за видобуток об'єктів тваринного світу штрафна санкція передбачається згідно ст. 17 закону «Про мисливське господарство та полювання». До мисливських ресурсів України належать: кабан, лань, олень європейський та плямистий, козуля, лось, муфлон, білка, бабак, бобер, борсук, ондатра, куниця лісова, перната дичина, криль дикий, заяць-русак, снотовидна собака, вовк, лисиця, шакал, куниця кам'яна, норка американська, тхір лісовий [9].

Відповідно, якщо не забезпечити попередження цих діянь штрафними санкціями відповідного розміру (призначаються в кримінальному та в адміністративно-правовому порядку), то прибуток буде вище втрат від протиправних дій. Так само, як в кримінальному законодавстві, в адміністративному законодавстві в більшості випадків природні ресурси (як об'єкти посягання) розглядаються як об'єкти права власності. Це перешкоджає попередженню виснаження природних ресурсів.

Окремі зміни щодо штрафів у законодавство України внесено 7 лютого 2017 року законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Конвенції про охорону дикої фауни та фауни і природних середовищ існування в Європі», але Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року передбачають вирішення зазначеного питання [10; 11].

А. Ю. Бойчук указує, що стосовно екологічної сфери юридична відповідальність: має свою специфіку, обумовлену особливостями екологічного правопорушення; в екологічній сфері домінуючими є заходи адміністративної, кримінальної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності як інтегрованого методу галузі екологічного законодавства; дія комплексного інституту юридичної відповідальності у цій сфері має свій специфічний екологічний відтінок, але в цілому підпорядкована загальним онтологічним і гносеологічним закономірностям дії зазначених видів юридичної відповідальності в інших сферах суспільних відносин [12, с.16].

Перевага адміністративного та кримінального законодавства ЄС в частині наявності системи норм, що передбачають відповідальність за екологічні правопорушення, пов'язана з добре розвинутою наукою екологічного права. У природоресурсному законодавстві існує безліч проблем, корінною причиною яких є теоретичні положення, на яких воно ґрунтується. Ці положення ґрунтуються на уявленнях антропоцентризму, який багато в чому протистить принципам екологізації природоресурсного законодавства. У результаті такої постановки питання законотворча ініціатива формування природоресурсного законодавства придбала відомчий характер, коли органи влади, що регулюють природокористування, формують природоресурсні нормативні акти. Ця ситуація призвела до розгляду природних ресурсів тільки як об'єктів власності, при максимальному ігноруванні встановлення екологічних вимог про раціональне та комплексне використання.

Висновки. Конструкція складів злочинів, заснована на антропоцентризмі, обумовлює невинуваті встановлення матеріальних складів екологічних правопорушень, що призводять до звуження кола протиправних діянь, відповідно, до блокування та деморалізації попереджувальної функції кримінальної та адміністративної відповідальності, що показує наявність процесу деструкції принципу попередження екологічної шкоди. З метою забезпечення ефективності норм кримінального та адміністративного законодавства для попередження екологічної шкоди необхідно встановити такі розміри штрафних санкцій за вчинення відповідних правопорушень, які зроблять їх вчинення економічно не вигідним, з урахуванням компенсації заподіяної шкоди в цивільно-правовому порядку. Розмір таких штрафів повинен багаторазово перевищувати вартість природних ресурсів і продуктів, отриманих з них. Указаний підхід відповідає Конвенції про охорону дикої фауни та фауни і природних середовищ існування в Європі і Основним засадам (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року.

Список використаної літератури:

1. Відповідальність за екологічні правопорушення. 26 квітня 2019 року. URL: <http://glh.sm.gov.ua/index.php/uk/news/7202-vidpovidalnist-za-ekologichni-pravoporushennya>
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту населення від впливу шуму: Закон України від 03.06.2004 р. № 1745-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 36. Ст. 434.
4. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23.05.2017 р. № 2059-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 29. Ст. 315.
5. Кодекс України про надра: Закон України від 27.07.2014 р. № 132/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 36. Ст. 340.
6. Єсімов С. С. Право на доступ до інформації ключовий елемент громадського контролю. *Вісник Національно-*

го університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2016. № 855. С. 63–73.

7. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-ХІІ. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток 51. Ст. 1122.

8. Денисюк І. Поняття екологічних адміністративних правопорушень, що розглядаються судами. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. Ст. 146–151.

9. Про мисливське господарство та полювання: Закон України від 22.02.2000 р. № 1478-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 18. Ст. 132.

10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі: Закон України від 07.02.2017 р. № 1832-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 29. Ст. 315.

11. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон Украї-

ни від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 16. Ст. 70.

12. Бойчук А. Ю. Аксіологічний зміст функцій юридичної відповідальності за екологічні правопорушення. *Правова держава*. 2018. № 30. С. 14–17.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Мирослава Миколаївна Сірант – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного та міжнародного права Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка».

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Myroslava Mykolaivna Sirant – Candidate of Law, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Constitutional and International Law of the Educational and Scientific Institute of Law, Psychology and Innovative Education of the Lviv Polytechnic National University.